

**Kennisontwikkeling voor de onderwijspraktijk:
bouwstenen voor praktijk en beleid**

Kennisontwikkeling voor de onderwijspraktijk: bouwstenen voor praktijk en beleid

1 Situering

Dit advies is gebaseerd op de resultaten en de aanbevelingen die voortvloeien uit het project 'Praktijkgericht onderwijsonderzoek' dat de Vlor op vraag van Minister Frank Vandenbroucke uitvoerde. Het project liep van februari tot en met december 2009.

1.1 Het Vlor-project 'Praktijkgericht onderwijsonderzoek (PGO)' (februari-december 2009)

De vraag van de minister was een reactie op het 'Advies over onderwijsonderzoek ten gronde' dat de Vlor in december 2007 uitbracht. De visie op onderwijsonderzoek zoals in dat advies verwoord, vormt ook het uitgangspunt voor het project en het advies over praktijkgericht onderwijsonderzoek. In het PGO-project verkende de Vlor de voorwaarden en mogelijkheden om praktijkgericht onderwijsonderzoek te stimuleren en beter te benutten voor en door de onderwijspraktijk¹. Het project had verschillende operationele subdoelstellingen. Een belangrijk deel van het project werd geïnvesteerd in het uittesten van consultatieprocessen met onderzoekers en praktijkmensen, onder meer gericht op het detecteren van kennisbehoeften die leven in de praktijk. Op uitdrukkelijke vraag van de minister werd de 'review' uitgetest als methode om praktijkrelevante kennis naar het onderwijsveld (leraren, directies, intermediairen ...) te vertalen. In dat kader werden een drietal nieuwe reviews gemaakt en gepubliceerd². Via deskresearch en interviews werden nog verschillende vragen beantwoord: onder meer naar de knelpunten en succesfactoren voor het betrekken van jonge onderzoekers bij de uitvoering van praktijkgericht onderwijsonderzoek, naar de ontwikkeling van kwaliteitscriteria voor de beoordeling en opvolging van praktijkgericht onderzoek, naar de wijze waarop de betrokkenheid van praktijkmensen bij onderzoek ondersteund kan worden ... Tijdens het project werden ook een aantal relevante buitenlandse voorbeelden van praktijkgericht onderzoek en van samenwerking tussen praktijkmensen en onderzoekers in de diepte onderzocht.

Een stuurgroep van de Vlor zag toe op de uitvoering van deze opdracht. De resultaten, samen met uitvoerige procesbeschrijvingen van al de uitgevoerde activiteiten, zijn neergelegd in een eindrapport. Het rapport bevat een horizontale analyse waarin alle mogelijke elementen (uit consultaties, interviews, deskresearch, buitenlandse voorbeelden ...) conceptueel samengebracht worden onder de noemer 'Praktijkgericht

¹ Deze opdracht was zelf het antwoord op een aantal van de vragen die de Vlor gesteld had in het 'Advies over het onderwijsonderzoek ten gronde' (december 2007). De raad pleitte in dit advies onder meer voor een specifieke impuls om praktijkgericht onderwijsonderzoek, naast het beleidsgerichte onderzoek, meer kansen te geven.

² Op basis van een open oproep en selectieprocedure werden drie reviewopdrachten toegekend die hebben geleid tot drie publicaties: Belfi, B., De Fraine, B., Van Damme, J. (2010). *De klas: homogene of heterogene samenstelling?* Brussel: Vlor-Acco, 48p.; Denis, J., Van Damme, J. (2010). *De leraar: professioneel leren en ontwikkelen.* Brussel: Vlor-Acco, 99p; Piot, L., Kelchtermans, G. (2010) *Schoolleiderschap aangekaart en in kaart gebracht.* Brussel: Vlor-Acco, 117p.

onderwijsonderzoek op de kaart van het Vlaamse onderwijslandschap'. Achtereenvolgens worden behandeld:

- Wat is praktijkgericht onderwijsonderzoek?
- Hoe kennisbehoeften opsporen en de agendazetting voor praktijkgericht onderwijsonderzoek bepalen?
- Kenmerken van praktijkgericht onderwijsonderzoek (incl. de review als methode)
- Actoren in de uitvoering van praktijkgericht onderwijsonderzoek
 - Binnen de professionele bachelor aan hogescholen
 - Aan de universiteiten
 - In de steunpunten
 - De rol van jonge onderzoekers (cf. vraag minister)
 - Expertisenetwerken lerarenopleidingen
 - Pedagogische begeleidingsdiensten
 - Scholen zelf
- Benutting, disseminatie, valorisatie van praktijkgericht onderwijsonderzoek
- Is een nieuw 'fonds' voor praktijkgericht onderwijsonderzoek wenselijk?

Het rapport sluit af met een geheel van concrete beleidsaanbevelingen en voorwaarden voor de structurele verankering van een beleid dat op lange termijn het praktijkgericht onderwijsonderzoek in Vlaanderen kan stimuleren.

[hier nog referentie naar publicatie eindrapport]

1.2 Opbouw van dit advies

In dit advies formuleert de Vlor een aantal inhoudelijke en procedurele aanbevelingen met het oog op de vormgeving van een beleid dat praktijkgericht onderwijsonderzoek stimuleert. Bij de voorbereiding van nieuwe beleidsinitiatieven vindt de raad het belangrijk om een aantal principes die in de loop van het project aan de oppervlakte zijn gekomen, nogmaals op een rij te zetten (2). Op basis daarvan formuleert de raad een samenhangend geheel van maatregelen dat invulling geeft aan "kennisontwikkeling voor de onderwijspraktijk" (KOP) (3). Deze aanbevelingen zijn niet louter gericht op het organiseren van praktijkgericht onderwijsonderzoek of het oprichten van een nieuw fonds voor praktijkgericht onderzoek. De raad opteert er voor aanbevelingen te formuleren omtrent een meer omvattend kennisbeleid voor de onderwijspraktijk dat streeft naar het ontwikkelen, het uitwisselen en het gebruiken van kennis.

Met dit voorstel hoopt de Vlor alle betrokkenen aan te zetten om te reflecteren over de eigen rol op het vlak van kennisontwikkeling en onderzoek voor de onderwijspraktijk.

De inzichten en uitkomsten die in het kader van dit project tot stand kwamen, moeten in de verdere toekomst systematisch worden benut. Het potentieel - zowel inhoudelijk als procedureel - dat aanwezig was tijdens de consultaties met leraars, directeurs, onderzoekers en intermediairen mag niet verloren gaan.

Het advies werd voorbereid door de stuurgroep 'Praktijkgericht onderwijsonderzoek' onder voorzitterschap van de heer Peter Van der Hallen. Het advies werd besproken op de Algemene Raad van 25 maart 2010 en met eenparigheid van stemmen goedgekeurd.

2 Tien leidende principes

2.1 Praktijkgericht onderwijsonderzoek vanuit een brede invulling

Praktijkgericht onderwijsonderzoek is onderzoek, voor, over en met/door de onderwijspraktijk.

- *onderzoek*: dat wil zeggen dat het moet bijdragen aan de wetenschappelijke kennisbasis over leren en onderwijzen en dat het moet voldoen aan de kwaliteitseisen op het vlak van wetenschappelijk onderzoek.
- *over*: dat praktijkgericht onderwijsonderzoek de onderwijspraktijk tot voorwerp heeft, is evident. Het is een noodzakelijke maar geen voldoende voorwaarde om van praktijkgericht onderzoek te spreken. Daarvoor is een bijkomende bepaling nodig:
- *voor*: onderwijsonderzoek is maar praktijkgericht, wanneer het op een of andere manier voor die praktijk zelf iets betekent. Praktijkgericht onderzoek zou moeten leiden tot kennis die kan bijdragen aan het verbeteren van de onderwijspraktijk en tot het oplossen van concrete problemen in de klas of op school. We komen daar verder op terug.
- *Met/door*: de praktijkgerichtheid van het onderwijsonderzoek veronderstelt dat praktijkactoren (leraren, directies, intermediairen ...) op een of andere wijze betrokken zijn bij het onderzoek. Deze betrokkenheid kan echter veel vormen en gradaties aannemen. Minimaal is er engagement nodig van de praktijkactoren om iets 'met' de resultaten te doen. Maximale betrokkenheid kan erin bestaan dat praktijkactoren in alle fasen en activiteiten van het onderzoek actief zijn. In dat geval kan men spreken van onderzoek *door* de actoren uit de praktijk.

Op basis van de ervaringen verzameld in het project, vindt de raad het wenselijk de omschrijving van het begrip praktijkgericht onderwijsonderzoek voldoende open te laten. Waar het 'over' en het 'voor' eerder absoluut en ondubbelzinnig als criterium gelden, pleit de raad er voor om in de invulling van het 'met' / 'door' voldoende ruimte en variatie toe te laten. De samenwerking tussen actoren uit praktijk en onderzoek kan op verschillende manieren worden vormgegeven in de verschillende fasen van het onderzoeksproces.

2.2 Methodenpluralisme

De raad verdedigt het principe van methodepluralisme in het praktijkgericht onderwijsonderzoek. Zowel verschillende kwantitatieve als kwalitatieve onderzoeksmethoden kunnen geschikt zijn voor de uitvoering van praktijkgericht onderwijsonderzoek. Even als bij fundamenteel en beleidsgericht onderzoek dienen de onderzoeksmethoden voor praktijkgericht onderwijsonderzoek altijd gekozen te worden op basis van de aansluiting bij de onderzoeksvragen.

2.3 Professionalisering als referentiekader

Het stimuleren van praktijkgericht onderwijsonderzoek krijgt best een plaats binnen het discours over professionalisering en van de school als lerende organisatie.

Beleidsinitiatieven (op Vlaams niveau) die de ontwikkeling en de transfer van kennis in de onderwijspraktijk willen stimuleren, moeten aansluiting vinden bij de actuele ontwikkelingen op dat vlak. Bij het stimuleren van praktijkgericht onderwijsonderzoek vindt de raad het erg belangrijk dat scholen zelf een engagement kunnen aangaan. We menen dat de implementatie van het nieuwe kwaliteitsdecreet, dat de verantwoordelijkheid voor het realiseren van kwaliteit van onderwijs uitdrukkelijk bij de onderwijsinstellingen zelf legt, hiervoor een geschikte ingang biedt. Dit kader biedt ook mogelijkheden om de rol van de pedagogische begeleidingsdiensten te verankeren: onder meer via het aanreiken van innovaties, ondersteunen zij de onderwijsinstellingen bij de realisatie van hun eigen pedagogisch project en bij het bevorderen van hun onderwijskwaliteit.

2.4 Faciliteren met strategisch geduld

Daar de uitwerking van het kwaliteitsdecreet nog op kruissnelheid moet komen, wordt gepleit voor een beleid dat faciliteert en ondersteunt met een zeker strategisch geduld. Nu de school zelf verantwoordelijk wordt geacht om haar kwaliteit te onderzoeken en te bewaken, zouden onderzoekers en overheid scholen kunnen overtuigen van de meerwaarde van kennisontwikkeling op school. Zonder nieuwe verwachtingen te creëren ten aanzien van scholen, moeten leerkrachten en directies op een positieve manier gemotiveerd worden om onderzoek te betrekken op het onderwijsleerproces en het schoolbeleid. Daartoe is uiteraard ondersteuning van scholen nodig.

2.5 Maximale valorisatie van bestaande onderzoekskanalen

Het zal niet volstaan om een nieuw geïsoleerd 'fonds' op te richten naast de andere kanalen. Eventuele nieuwe initiatieven (zie verder) worden best gekaderd binnen een breder beleid waarvan ook een betere valorisatie van wat reeds bestaat deel uitmaakt. Bestaande onderzoekskanalen zoals het Onderwijskundig beleids- en praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek (OBPWO), onderzoek in het kader van de Steunpunten voor beleidsrelevant onderzoek (o.m. rond schoolloopbanen), het Projectmatig Wetenschappelijk Onderzoek (PWO) aan de hogescholen, het onderzoek dat opgezet wordt in de schoot van de expertisenetwerken en andere vormen van onderwijsonderzoek (met inbegrip van fundamenteel onderzoek) moeten nog beter benut worden voor de school als lerende organisatie. De raad vindt het zeer belangrijk dat een betere ontsluiting van de bestaande kanalen gepaard gaat met een doelgerichte communicatie naar mogelijke gebruikers.

2.6 Een beleid met verschillende snelheden en aandacht voor draagvlak, duurzaamheid en eigenaarschap

De Vlor verdedigt een beleid met verschillende snelheden. Sleutelwoorden voor het uittekenen van dat beleid zijn draagvlak, duurzaamheid en eigenaarschap. De combinatie van een paar initiatieven die op relatief korte termijn (1 à 2 jaar) zichtbare resultaten opleveren breiden het draagvlak uit. Dergelijke initiatieven moeten echter een plaats krijgen in meer omvattende beleidskeuzes die een perspectief bieden op langere termijn. Het is niet wenselijk nieuwe ad hoc projecten op te starten wanneer die niet gekaderd zijn in een bredere visie die voor de langere termijn geldt. Met de klemtoon op eigenaarschap drukt de raad opnieuw zijn zorg uit om in het stimuleren van praktijkgericht onderwijsonderzoek aandacht te hebben voor de rol van onderwijsinstellingen als actieve spelers en waar mogelijk initiatiefnemers in het ontwikkelen en/of benutten van kennis.

2.7 Financiële impulsen nodig voor kleinschalige experimentele samenwerkingsprojecten en voor vakdidactisch onderzoek

Er is een gebrek aan financiering om te innoveren op vlak van samenwerking tussen onderzoek en praktijk. Op korte termijn is er daarom nood aan kleinschalige 'experimenten'. Deze experimenten worden best ingebed in een breder beleid op het vlak van praktijkgericht onderwijsonderzoek. Heel belangrijk is dat er zorg besteed wordt aan (tussentijdse) evaluatie en opvolging zodat dit niet verzandt in eenmalige en loshangende projecten.

Dergelijke experimentele projecten moeten uitgaan van een win-win-situatie voor onderzoekers en practici. Het gaat om samenwerkingsrelaties die principieel gebaseerd zijn op gelijkwaardigheid. De winst voor beide erkennen en wederzijds articuleren kan de samenwerking stimuleren. Wisselwerking tussen onderzoekers en practici wordt best ingebouwd als een onderdeel van de procedure, tijdens de verschillende fasen van het onderzoek. Ook voor de opvolging en bewaking van de kwaliteit en de voortgang van het onderzoek zijn best actoren met verschillende expertise betrokken.

Een ander veld waar volgens de raad een extra impuls voor nodig is, is het vakdidactisch onderzoek. Bevraging van onderzoekers aan hogescholen en universiteiten leert dat het haalbaar en wenselijk is om leraren te betrekken bij het opzetten van vakdidactisch onderzoek. Gesprekken met de expertisenetwerken leerden dat het luik onderzoek en samenwerking tussen hogescholen en universiteiten in het kader van onderzoek nog in ontwikkeling is. Men verwacht echter dat de expertisenetwerken in de toekomst een rol kunnen spelen in de uitvoering van vakdidactisch onderzoek.

2.8 Autonomie van het onderzoek bewaken

Bij types van onderzoek die vanuit een sterke interactie tussen onderzoeksveld en onderwijsveld vertrekken en uitgevoerd worden, is het wenselijk de autonomie van het onderzoek te bewaken. Het is belangrijk dat de agendering en de beoordeling van onderzoeksprojecten gebeurt in een neutrale omgeving, die rekening houdt met en ondersteunend werkt voor alle betrokken actoren. Ook bij de uitvoering van het onderzoek dienen de wetmatigheden eigen aan het uitvoeren van wetenschappelijk onderzoek bewaakt te worden (zoals onafhankelijkheid, kritische houding, betrouwbaarheid, ...).

2.9 Nood aan permanent en structureel overleg tussen onderzoekers en onderwijspractici

Er is nood aan meer continuïteit en systematiek in het overleg tussen onderzoek en praktijk. Dergelijk overleg heeft voor beide partijen voordelen. Het onderzoeksveld is gebaat te weten welke kennisvragen leven in de praktijk en is aangewezen op samenwerking met scholen. Het onderwijsveld kan winst halen uit de resultaten van onderzoek voor zover het onderzoek een antwoord biedt op hun vragen.

Intermediären, in het bijzonder pedagogische begeleiders en nascholers nemen een cruciale positie in in het overleg tussen onderzoek en praktijk. Zij zijn strategische partners bij de kennisontwikkeling voor de onderwijspraktijk (zie rapport, deel 2, hoofdstuk 4.8).

2.10 Werken aan en vanuit een gemeenschappelijke strategische onderzoeksagenda

Er is behoefte aan een gemeenschappelijke strategische onderzoeksagenda waar alle actoren, aan onderzoekerszijde en in het onderwijsveld, zich in terug vinden. Het detecteren

van kennisbehoeften dient weliswaar te gebeuren op microniveau - bij leraar of directeur op school -, maar in samenspraak met onderzoekers en pedagogische begeleiding kan men komen tot gedragen onderzoeksprioriteiten. Het zou voor het Vlaams onderwijs een stap vooruit betekenen mocht dit uiteindelijk leiden tot een meerjarenprogramma waarbij verschillende cruciale onderzoeksthema's geleidelijk kunnen worden ingevuld.

3 Scenario's en aanbevelingen voor het ontwikkelen van een Vlaams KOP-beleid

De raad doet hieronder een aantal concrete aanbevelingen voor de uitwerking van een beleid dat gericht is op meer 'Kennisonwikkeling voor de onderwijspraktijk' (KOP). Dat beleid bestaat idealiter uit verschillende elkaar dragende en aanvullende componenten: een platform, een portaal, een procedure voor het uitzetten van reviews, een panel en een aantal koplopers in een KOP-piloot.

3.1 KOP-platform

Doelstelling

Vanuit een permanent en structureel overleg een gemeenschappelijke visie ontwikkelen en als missie uitdragen over hoe kennisonwikkeling voor de onderwijspraktijk gestimuleerd kan worden.

Instrument

De installatie van een permanent overlegplatform met draaischijffunctie waarin alle belanghebbenden op het vlak van kennisonwikkeling voor de onderwijspraktijk vertegenwoordigd zijn:

- Het onderwijsveld (onderwijsverstrekkers, personeel en onderwijsgebruikers³)
- Het onderzoeksveld (hogescholen en universiteiten)
- Lerarenopleidingen
- Pedagogische begeleidingsdiensten, nascholing
- Inspectie
- Overheid

De Vlor schuift volgende opdrachten voor het platform naar voren:

1. Op basis van voorgaande tien principes en rekening houdend met de Vlaamse onderwijs- en onderzoekscontext de KOP-missie en de strategische doelstellingen formuleren, bewaken, actueel houden;
2. Operationele doelstellingen en daaraan gekoppelde instrumenten voor het bereiken van strategische doelstellingen definiëren en opvolgen (zie verder);
3. Als aanspreekpunt/draaischijf fungeren voor vragen naar overleg en ontmoeting vanuit onderwijsveld en onderzoekswereld;
4. Organiseren van ontmoetingen tussen onderwijsveld en onderzoekswereld om kennis uit te wisselen;

³ Tot de onderwijsgebruikers behoren onder meer leerlingen/cursisten, ouders (incl. ouders van kinderen met specifieke zorgvragen).

5. Opvolgen van de invulling van een strategische onderzoeksagenda (zie verder KOP-panel);
6. ...

3.2 Een aantal pistes voor strategische doelstellingen en daaraan gekoppelde instrumenten

Het KOP-platform kan fungeren als stuurgroep voor volgende strategische doelstellingen en acties:

3.2.1 KOP-portaal

Doelstelling

Ten behoeve van de onderwijsinstellingen en andere relevante actoren in onderwijs en onderzoek, ontsluiten en benutten van de beschikbare kennis die het resultaat is van onderwijsonderzoek.

Instrument

Uitbouwen van een geëquipeerde interface die de ontwikkelde kennis en de resultaten van wetenschappelijk onderzoek ter beschikking stelt van de onderwijswereld, in de eerste plaats aan de scholen.

Concreet en in hoofdzaak gaat het om de ontwikkeling en het onderhoud van een portaal-site die toegang biedt tot en doorverwijst naar alle informatie i.v.m. onderwijsonderzoek die relevant is voor de Vlaamse onderwijscontext. De portaal-site moet transparantie brengen in het aanbod van bestaande onderzoeklijnen en –programma's dat relevant is voor de onderwijspraktijk. Het gaat om informatie zowel op het vlak van de organisatie van het onderzoeksprogramma (bijvoorbeeld initiatiefnemers, procedures, doelgroepen van onderzoekers, types van onderzoek ...) als op het vlak van de onderzoeksresultaten. De zoekmogelijkheden moeten praktijkgericht zijn en dienen daarom in nauw overleg met de praktijk ontwikkeld te worden (zie verder KOP-panel).

3.2.2 KOP-review(s)

Doelstelling

Via praktijkgerichte reviews (literatuuroverzichten) resultaten van reeds beschikbaar onderwijsonderzoek rond specifieke kennisbehoeften gericht en praktijkgericht vertalen naar het onderwijsveld en/of de intermediaire actoren.

Instrument

Het project PGO heeft zowel een omvattende lijst van kennisbehoeften (zie bijlage) als een werkbare procedure opgeleverd voor het opzetten van reviewonderzoek (met inbegrip van kwaliteitscriteria voor de beoordeling van onderzoeksvorstellen). Op basis van de ervaringen in dit project is het dus mogelijk om op korte termijn een procedure vast te leggen en een volgende oproep te doen voor het opzetten van review-onderzoek.

De definitief vast te leggen procedure moet omvatten:

- Procedure voor de agendazetting

- Procedure voor het lanceren van een oproep
- Selectieprocedure van onderzoeksvorstellen
- Procedure voor de kwaliteitsbewaking
- Eisen m.b.t. valorisatie
- Publicatiebeleid

De opvolging van het geheel van de procedure gebeurt best door het KOP-panel (zie verder). Afhankelijk van beschikbare middelen dient de frequentie en de omvang van de procedure vastgelegd te worden. Op basis van de ervaring in het project schatten we dat er per review een doorlooptijd van 12 maanden nodig is (voor oproep, selectie, uitvoering, opvolging, publicatie), waarvan 6 maanden voor de uitvoering van het onderzoek.

3.2.3 KOP-pilootprojecten

Doelstelling:

Stimuleren van en kansen bieden aan praktijkgericht onderwijsonderzoek waarin ruimte is voor een sterkere interactie tussen onderzoeker en praktijk (design-based, ontwikkelingsgericht, actieonderzoek).

Op kleine schaal, experimenteel een paar pilootprojecten opzetten en eruit leren.

Instrument:

Ontwerpen van procedure voor het opzetten, aanvragen en beoordelen van praktijkgerichte onderzoeksprojecten.

Deze procedure omvat:

- Modaliteiten om scholen aan te spreken die in samenwerking met de pedagogische begeleiding een onderbouwde kennisbehoefte indienen.
- Modaliteiten voor het lanceren van een oproep naar onderzoekers (hogescholen en universiteiten) die zich engageren voor een project dat aansluit bij de kenbaar gemaakte kennisbehoeften van scholen.
- Modaliteiten vastleggen voor het initiëren van samenwerkingsverbanden tussen de school, de onderzoekers, de pedagogische begeleiding en diensten voor nascholing i.f.v. van het ontwerpen van een onderzoeksvorstel.
- Modaliteiten vastleggen voor de beoordeling en selectie van onderzoeksvragen en onderzoeksvorstellen, rekening houdend met de randvoorwaarden voor kwaliteitsvol praktijkgericht onderwijsonderzoek:
 - o De doelstelling, probleemstelling en onderzoeksvragen van het onderzoeksproject dienen aan te sluiten bij de behoeften van de onderwijspraktijk;
 - o Verantwoording van de onderzoeksmethoden. De onderzoeksmethoden dienen zo gekozen te worden dat de onderzoeksvragen beantwoord zullen kunnen worden;
 - o De betrokkenheid van praktijkmensen in alle fasen van het onderzoek;
 - o Verantwoording van de inzet en expertise van het onderzoekspersoneel;

- Een overzicht van activiteiten in het kader van disseminatie en valorisatie van het onderzoek;
- In nauwe samenwerking met pedagogische begeleiding en nascholing een model van disseminatie ontwikkelen;
- Het voorstellen van de samenstelling van de stuurgroep die het project zal opvolgen.

De informatie en de ervaringen verzameld in de buitenlandse cases aangevuld met de ervaringen van een aantal PWO-projecten kunnen hierbij een uitgangspunt vormen.

Opvolging van het geheel gebeurt best via (een) KOP-panel (zie verder).

Gelet op de aanbeveling om in een eerste fase kleinschalig en experimenteel te beginnen, zodat ook geleerd kan worden met de procedure, is het aangewezen voor een eerste ronde te mikken op niet meer dan twee projecten van een omvang van ongeveer 24 man/vrouwmaanden op jaarbasis (bvb. 2 FT voor 12 maanden of 1 ½ FT voor 16 maanden).

3.2.4 KOP-vakdidactiek

Doelstelling:

De randvoorwaarden en de modaliteiten voor het stimuleren van vakdidactisch onderzoek in het kader van de expertisenetwerken verder verkennen en in kaart brengen met het oog op een advies terzake aan de overheid.

Instrument

Overleg initiëren tussen het onderwijsveld en de expertisenetwerken; verkennen van specifieke ontwikkelingen op het vlak van vakdidactisch onderzoek in het buitenland (op het vlak van programmatie, organisatie, uitvoering, benutting).

3.2.5 KOP-panel

Doelstelling

Zorgen voor een continue betrokkenheid van actoren uit de onderwijspraktijk bij de uitvoering van de strategische doelstellingen geformuleerd door het KOP-platform.

Instrument

Het panel is een vaste, onafhankelijke groep van leraren die gerekruteerd worden door een open oproep. Het gaat om practici die interesse hebben voor of ervaring met onderzoek op school en bereid zijn deze actief te delen met het onderwijsveld, zowel binnen het eigen lokale netwerk als bovenlokaal. Het profiel van de panelleden en de verdere professionele ontwikkeling van de leden van het panel zijn belangrijke succesfactoren.

Het panel wordt aangestuurd door het KOP-platform.

Mogelijke opdrachten van een KOP-panel:

1. Organisatie van een tweejaarlijkse conferentie met presentaties van en workshops met practici, onderzoekers en beleidsmakers, interactieve zones en activiteiten gericht op disseminatie en ontwikkeling;
2. Een algemene adviesfunctie t.a.v. van het KOP-platform;
3. Opvolgen van en waar nodig actieve betrokkenheid bij

- het KOP-portaal (design van het portaal/zoekfuncties, informatie aanleveren, blinde vlekken opsporen ...)
 - de KOP-review(s) (actualiseren lijst kennisbehoeften, opvolging selectieprocedure, opvolging uitvoering opdracht, overleg ivm publicatie/disseminatie/valorisatie reviews)
 - de KOP-pilootprojecten (actualiseren kennisbehoeften, opvolging selectieprocedure, opvolging uitvoering opdracht, overleg ivm publicatie/disseminatie/valorisatie reviews);
4. Vervullen van een 'ambassadeursrol' en concreet inzetbaar zijn voor de aansturing van onderzoek;
 5. Voorbereiding / actualiseren van een strategische onderzoeksagenda;
 6. Optreden als klankbordgroep voor onderzoekers op zoek naar kennisvragen uit de praktijk;
 7. Optreden als klankbordgroep voor het sensibiliseren en/of vormen van praktijkmensen/scholen ivm praktijkgericht onderzoek.

Het KOP-panel opereert onder het KOP-platform. De werking is geïnspireerd op de werking van het *National Teacher Research Panel* (Engeland, zie hoofdstuk 4 in het rapport over buitenlandse voorbeelden). Het KOP-panel wordt inhoudelijk en logistiek ondersteund door een permanent secretariaat.

Mogelijke samenstelling:

- actoren uit het basisonderwijs (leraren, directies, zorgcoördinatoren ...)
- actoren uit het secundair onderwijs
- actoren uit het volwassenenonderwijs en deeltijds kunstonderwijs
- onderzoekers (waarnemend/adviserend)
- een coördinator (zie verder) – verbindingpersoon met KOP-platform

De opstart gebeurt onder aansturing van het KOP-platform en verloopt gefaseerd:

- in beeld brengen van een netwerk van relevante practici (hiervoor kan het netwerk dat tot stand kwam via consultaties en interviews van dit project als uitgangspunt dienen)
- opstellen van een 'profiel' van de panelleden
- scherp stellen van de opdracht van het panel (zie hoger)
- onderzoeken van faciliterende maatregelen om leraren te betrekken in panels en onderzoek randvoorwaarden en beleidsimplicaties

4 Tot slot: het KOP-beleid structureel verankeren

Dit voorstel wil een concrete aanzet bieden voor een beleid op het vlak van kennisontwikkeling en onderzoek voor de onderwijspraktijk. Het voorstel houdt maximaal rekening met de succesfactoren die binnen het project aan de oppervlakte kwamen:

- Investeren in een breed draagvlak in het Vlaamse onderwijs- en onderzoekslandschap (KOP-platform)

- Faciliteren van structureel overleg tussen de onderzoeks- en onderwijsactoren (KOP-platform, KOP-vakdidactiek)
- Eigenaarschap van de betrokken actoren uit de onderwijspraktijk garanderen (KOP-panel)
- Maximaal benutten en valoriseren van wat al bestaat (KOP-portaal en KOP-reviews)
- Tijd nemen om te experimenteren met nieuwe vormen van praktijkgericht onderwijsonderzoek (KOP-pilootstudies)

Met dit advies nodigt de Vlor alle betrokkenen uit om te reflecteren over hun eigen rol in dit beleid.

Als strategische adviesraad met een opdracht inzake overleg, wenst de Vlor zelf een rol te spelen in de verankering van het KOP-beleid. De Vlor is van oordeel dat hij door zijn samenstelling en structuur over een aantal belangrijke succesfactoren beschikt om het KOP-platform en de verschillende acties een plaats te geven:

- garanderen van het eigenaarschap van de leden van KOP-platform;
- de herkenbaarheid in het Vlaamse onderwijslandschap;
- legitimiteit van de Vlor-leden om initiatieven te stimuleren op het vlak van kennisontwikkeling voor de onderwijspraktijk;
- via vertegenwoordiging van het onderwijsveld, voortdurende aandacht voor haalbaarheid en draagvlak;
- stabiliteit, continuïteit; inhoudelijke inbedding en ondersteuning; administratieve ondersteuning.

5 Bijlage: thematische lijst van kennisbehoeften met het oog op het maken van praktijkgerichte literatuurstudies (reviews)

Deze lijst is het resultaat van een consultatieproces 'kennisbehoeften' uitgevoerd in het kader van het project 'Praktijkgericht onderwijsonderzoek' (zie eindrapport). Deze tekst is geredigeerd met het oog op de oproep die binnen het project PGO gelanceerd werd voor het maken van reviews, maar kan ook richting geven aan het opzetten van anderssoortig praktijkgericht onderzoek (zie KOP-piloot).

1. Het lerarenberoep: competenties en professionalisering

In de ontwikkeling van kinderen, jongeren en volwassenen op school vervult de leraar een cruciale rol. Onderzoek toont aan dat tevreden leraars hun leerlingen tot een grotere inzet kunnen motiveren. Leerkrachten worden gezien als de factor voor de kwaliteit van het onderwijsleerproces. Het beroepsprofiel van de leraren blijkt een nuttig instrument te zijn, maar basiscompetenties mogen de aandacht niet afleiden van dieperliggende aspecten van de maatschappelijke rol van de leraar, zoals persoonlijkheid, leerlinggerichtheid en engagement. Tijdens de consultaties werd geregeld gefocust op de leraar als kenniswerker in een bredere samenleving.

Leraar worden eindigt niet met het behalen van een diploma of getuigschrift, maar is een levenslang leerproces. De steeds weer veranderende maatschappelijke omgeving die zich weerspiegelt in een groeiende diversiteit van leerlingen maakt het noodzakelijk dat leraren ook zichzelf blijven ontwikkelen. Maar ook onderwijstechnologische vernieuwingen en de inzet van ICT en andere didactische hulpmiddelen dwingen de leraren om up-to-date te blijven.

Daadwerkelijke veranderingen en vernieuwingen in het onderwijs zijn maar mogelijk wanneer ze gedragen worden door leraren en schoolteams. Vanuit dat perspectief spelen ook de lerarenopleidingen een belangrijke rol. Van de lerarenopleiders wordt verwacht dat ze studenten opleiden die in de toekomst vernieuwingen zullen realiseren en daartoe een traject van permanente professionalisering zullen afleggen.

Om het leren van leraren te optimaliseren is er nood aan een stevige kennisbasis over de voorwaarden, de kritische succesfactoren van interventies om de professionele ontwikkeling van leraren te bevorderen en over het effect ervan op het denken en doen van leraren. Niet alleen kennis omtrent eerder traditionele vormen van nascholing kan nuttig zijn. De onderwijspraktijk zou ook gebaat zijn met inzichten in meer rechtstreeks aan de werkplek gerelateerde activiteiten zoals het participeren in onderlinge coaching, aanvangsbegeleiding, samenwerking, gezamenlijke curriculumontwikkeling, onderzoeksactiviteiten en netwerken van leraren binnen en tussen scholen.

Volgende vragen zijn richtinggevend voor het opzetten van een review. Ze zijn geclusterd in twee deelvragen:

1. Hoe functioneert de leerkracht in een 'interne leergemeenschap'?

- Welke interventies voor het bevorderen van de professionele ontwikkeling van leraren zijn beschikbaar en onderzocht? Wat leert onderzoek over de organisatorische voorwaarden om op schoolniveau het levenslang leren van leraren mogelijk te maken?

- Welke specifieke incentives worden in de (internationale) literatuur onderscheiden om te komen tot een HRM-beleid op schoolniveau dat het levenslang leren van leraren bevordert? Wat is bekend over de effecten van het onderwijskundig leiderschap van directies en/of seniors op de professionalisering van de leraar?
- Wat is bekend over de effectiviteit en efficiëntie van de aanvangsbegeleiding ten aanzien van nieuwe leraars?
- Wat weten we over het aanwenden van verschillende kwaliteiten in het lerarenteam? En is er bewijsvoering aanwezig voor een gediversifieerd lerarenteam als vertrekpunt voor een krachtige leeromgeving? Welke gegevens en inzichten zijn beschikbaar over de ongelijkheid tussen ervaren en minder ervaren leraren en hoe deze in een schoolteam kunnen worden ingezet om te komen tot een complementaire professionaliseringsaanpak?
- Wat is bekend over de effecten op de kwaliteit van het werk van leraren van het participeren in werkgerelateerde activiteiten zoals (actie)onderzoek, meewerken aan curriculumontwikkeling en netwerken van leraren? Onder welke omstandigheden hebben deze activiteiten welke effecten?

2. Hoe functioneert de leraar in een 'externe leergemeenschap'?

- Wat is bekend over het onderwijskundige rendement van stages in het bedrijfsleven of andere buitenschoolse ervaringen, zoals het vrijwilligerswerk?
- Wat is er bekend over de effecten van buitenlandse lesopdrachten/stages/opleidingen op de competenties van de leraar?
- Wat leert het wetenschappelijk onderzoek over de effecten van de beroepsmobiliteit op de competenties en op de lespraktijk van de leraar? Wat is er bekend over de effecten van een zogenaamde sabbatical? Is er onderzoek beschikbaar over belemmeringen en stimulansen voor zij-instromers in het onderwijs (leerkrachten en directies die na werkervaringen in andere sectoren intreden in het onderwijs)?
- Is er onderzoeksmatig evidentie over het gebruik en effecten van het onderhouden van een fysiek netwerk van leraren buiten de school? Is er onderzoeksmatig evidentie over het gebruik en effecten van digitale leergemeenschappen?
- Is er wetenschappelijk materiaal beschikbaar over professionalisering in andere (kennis-gerichte) sectoren dat relevant zou zijn voor het onderwijs?
- Is er wetenschappelijk onderzoek verricht naar de relatie tussen het imago van het lerarenberoep en de arbeidsvoorwaarden enerzijds en de beroepsmotivatie anderzijds?

2. Beleidsvoerend vermogen van scholen

Het beleidsvoerend vermogen wordt algemeen erkend als een cruciale factor in het realiseren van doelstellingen door scholen. Beleidsvoerend vermogen heeft verschillende dimensies: aanwezige beheerstructuren, leiderschap (onderwijskundig, organisatorisch en zakelijk), het personeelsbeleid, de interne kwaliteitszorg, de inbedding in het maatschappelijk weefsel, het zorgvermogen, de innovatieve kracht van de school ... Het kan ook op verschillende niveaus gesitueerd worden (scholen, scholengemeenschappen).

Een school moet over voldoende beleidsvoerend vermogen beschikken om te kunnen functioneren in een context van toenemende autonomie en de verantwoording die daarbij hoort. Zowel voor het implementeren van allerlei onderwijsvernieuwingen op schoolniveau, het tegemoet komen aan bepaalde maatschappelijke verwachtingen, als voor het bereiken van resultaten bij leerlingen, wordt aangenomen dat het beleidsvoerend vermogen van scholen bepalend is.

Als concept is beleidsvoerend vermogen reeds uitvoerig beschreven. Het begrip is ook sterk aanwezig in de visie en werking van de pedagogische begeleidingsdiensten en in het recente kwaliteitsdecreet is het een centraal principe.

Vanuit de onderwijspraktijk leven echter nog heel wat vragen over de vertaling van het begrip naar de praktijk. Een review zou helder in kaart moeten brengen welke inzichten nu al beschikbaar zijn over de verschillende dimensies van beleidsvoerend vermogen, hun onderlinge samenhang en hun samenhang met de doelen die de school zich stelt. Zowel Vlaams onderzoek als buitenlands onderzoek kan in rekening gebracht worden.

Volgende vragen zijn richtinggevend voor het opzetten van de reviewstudie over beleidsvoerend vermogen:

- Zijn in de beschikbare literatuur verklarende factoren terug te vinden voor de mate waarin scholen beschikken over beleidsvoerend vermogen?
- Wat is uit onderzoek al gekend over de rol die beleidsvoerend vermogen speelt in het succesvol implementeren van onderwijsvernieuwingen en het inspelen op maatschappelijke verwachtingen?
- Bestaat er onderzoek dat nagaat wat de impact is van beleidsvoerend vermogen op output-indicatoren als leerwinst, welbevinden van personeel en leerlingen?
- Wat leert onderzoek over de concrete invulling van gedeeld leiderschap en de impact ervan op het realiseren van doelstellingen van de school (zowel op het vlak van schoolbrede onderwijsvernieuwingen als op het vlak van resultaten bij leerlingen)?
- Zijn er onderzoeksgegevens beschikbaar over de relatie tussen het personeelsbeleid van onderwijsinstellingen (als belangrijke drager van beleidsvoerend vermogen) en de resultaten die ze boeken bij de leerlingen (zowel op vlak van leerprestaties als welbevinden)?
- Wat weten we al over de relatie tussen beleidsvoerend vermogen en het opzetten van systemen van interne kwaliteitszorg? Zijn er gegevens bekend over de 'kwaliteit' van de kwaliteitszorg in relatie tot andere dragers van beleidsvoerend vermogen (bvb. visieontwikkeling, personeelsbeleid, betrokkenheid van personeel en lerenden, reflectief vermogen ...)?

3. Brede talentontwikkeling

Van ons onderwijs verwachten we dat het kinderen, jonge mensen en volwassenen de kans biedt hun persoonlijkheid evenwichtig te ontwikkelen zodat ze zelfstandig en creatief kunnen deelnemen aan het maatschappelijke leven: op de arbeidsmarkt, in het sociaal-culturele leven, in de persoonlijke sfeer ... Een evenwichtige ontwikkeling veronderstelt dat het onderwijs bij deze lerende kinderen, jongeren en volwassenen naar een *brede* talentontwikkeling streeft. In het huidige onderwijsaanbod wordt traditioneel een onderscheid

gemaakt tussen 'algemene vorming' (of 'basisvorming') en een aanbod dat eerder specialisatie op het oog heeft.

Onderwijspractici (leraren, directies, ondersteuners ...) staan voor een complexe opdracht. Er dient niet alleen gewaakt over een gezond 'evenwicht' tussen algemene vorming en specialisatie; er is ook de uitdaging om het concept 'algemene vorming' een brede, adequate en actuele invulling te geven.

Er is op dat vlak reeds veel gereflecteerd en er is zeker expertise aanwezig in het onderwijsveld. Via allerlei (tijdelijke) projecten experimenteren scholen rond de afstemming van hun onderwijsaanbod op de vraag naar een brede talentontwikkeling.

Er leven bij onderwijspractici nog tal van vragen rond de brede talentontwikkeling waarvoor een reviewstudie op basis van beschikbaar onderzoek interessant reflectiemateriaal kan aanreiken.

Volgende vragen zijn richtinggevend voor het opzetten van een reviewstudie over brede talentontwikkeling:

- Welke visies bestaan er op dit ogenblik in onderzoekskringen aangaande de 'inventarisatie' van talenten? Hoe staat het op dit ogenblik met de theorievorming over het onderscheiden en beschrijven van talenten?
- Zijn er (internationale) onderzoeksgegevens beschikbaar over de wijze waarop scholen brede talentontwikkeling aansturen via het curriculum (bvb. al dan niet gekoppeld aan vakken, vakoverschrijdende doelen, projecten ...)? Bestaan er evaluatiegegevens van experimenten, projecten hieromtrent?
- Is uit onderzoek iets te leren over belemmerende c.q. bevorderende elementen voor brede talentontwikkeling binnen de huidige onderwijsstructuren? Bestaat er onderzoek dat een verband legt tussen (relatief) vroege 'streaming' in het onderwijs (algemeen vormend versus beroepsgericht onderwijs) en het al dan niet bereiken van een *brede* talentontwikkeling?
- Wat weten we over effecten van mogelijke implementatiestrategieën voor vakoverschrijdende eindtermen op talentontwikkeling?
- Wat is onderzoeksmatig al geweten over de interactie tussen talentontwikkeling op school en talentontwikkeling die in andere contexten, buiten het formele leren, plaatsvindt?
- Is er onderzoek beschikbaar over de ontwikkeling van meervoudige intelligentie binnen het schoolse leren? Wat zijn eventuele vaststellingen aangaande de vormgeving en invulling van het onderwijsaanbod in functie van de ontwikkeling van meervoudige intelligenties?
- Is er wetenschappelijke informatie beschikbaar over de relatie tussen oriëntering van leerlingen en het concept van brede talentontwikkeling? Bestaan er studies over de relatie tussen de feitelijk gehanteerde criteria, indicatoren en motivering voor leerlingensoriëntering en het idee van een studieloopbaan die gericht is op de optimale ontwikkeling van de bij een lerende aanwezige talenten? Wat leert onderzoek over de vraag in welke mate leerlingensoriëntering in scholen optimale talentontwikkeling van de leerling bevordert dan wel belemmert?

4. Schools leren in verhouding tot andere leeromgevingen

Onderwijs heeft niet het monopolie op leren. Kinderen, jongeren en volwassenen komen tot leren in tal van contexten. Dat er een samenspel is tussen formeel, informeel, niet-formeel leren wordt algemeen erkend.

Het concept 'brede school' is een concrete vertaling van het feit dat de school (als 'formele' onderwijsinstelling) vanuit het standpunt van de lerende deel uitmaakt van een netwerk waarin nog andere partners een rol spelen in het aanbieden van leerervaringen.

Voor scholen is het een hele uitdaging om hun positie in dit samenspel scherp te stellen. De verschillende leeromgevingen zijn niet vanzelfsprekend stimulerend voor elkaar. In bepaalde opzichten kunnen we zelfs spreken van een 'concurrentiepositie' waarin de school verkeert t.o.v. andere settings waarin kinderen, jongeren en volwassenen leren.

In de praktijk stelt men ook een groeiende kloof vast tussen de leefwereld van de jongeren en het schoolse leren. Uit onderzoek blijkt ook dat Vlaamse jongeren in tegenstelling tot hun goede scores op een aantal internationale comparatieve onderzoeken het leren niet erg aantrekkelijk vinden (in vergelijking met jongeren uit andere landen).

Een andere dimensie van de vraag naar de verhouding tussen het schoolse leren en andere leeromgevingen is hoe het schoolse leren vanuit leerpsychologisch standpunt best vorm krijgt. Onderwijspractici signaleren een spanning tussen het 'traditionele' leren (zoals het op scholen plaatsvindt) en het zogenaamde 'natuurlijke' leren (dat meer geassocieerd wordt met andere leeromgevingen en minder evident in het schoolse leren geïntegreerd kan worden). Leraren moeten hier een haalbaar en verantwoord evenwicht in vinden. Vanuit dat perspectief leven bij onderwijspractici ook veel vragen over de rol van het werkplekleren.

Ook rond dit brede thema van de verhouding van het schoolse leren tot andere leeromgevingen is in het onderwijsveld al heel veel gereflecteerd en lopen er tal van (tijdelijke) projecten.

Maar ook hier leven er bij onderwijspractici nog tal van vragen waarvoor een reviewstudie op basis van beschikbaar onderzoek interessant materiaal kan aanreiken om verder te reflecteren over de weg die we in de praktijk kunnen inslaan.

Volgende vragen zijn richtinggevend voor het opzetten van een reviewstudie over de verhouding van het schoolse leren tot andere leeromgevingen:

- Is er wetenschappelijk onderzoek beschikbaar dat het bestaan van niet-schoolse leeromgevingen en de relevante (leer)kenmerken ervan inventariseert en beschrijft (bvb. in sectoren als sport, cultuur, bedrijfswereld, jongerenculturen / subculturen, ontspanning (gamen), internet (niet alleen als informatiebron maar ook als ontmoetingsplaats en creatieve leeromgeving))? Bestaat er onderzoek over het soort competenties dat jongeren ontwikkelen in andere leeromgevingen?
- Zijn er inzichten beschikbaar over de invloed van andere leeromgevingen op het leren zoals het in scholen plaatsvindt? Leert onderzoek iets over het inzetten van expertise uit andere leeromgevingen binnen het onderwijs? Weten we al iets over de kritische succesfactoren om expertise uit andere leeromgevingen doelgericht in scholen in te zetten?
- Wat leert de huidige stand van zaken in het wetenschappelijk onderzoek over het leren bij kinderen, jongeren en volwassenen? Welke leerpsychologische inzichten op het vlak van krachtige leeromgevingen gelden vandaag in wetenschappelijke

- Is er onderzoeksmatig evidentie over het zgn. 'rendement' van het schoolse leren voor allerlei functionele competenties? Hoe conceptualiseren onderzoekers het rendement van het schoolse leren? Hoe wordt het geoperationaliseerd en gemeten? Bestaan er gegevens over de transfer van wat men op school heeft geleerd naar wat men in het dagelijks leven en op de arbeidsmarkt gebruikt?
- Welke gegevens en inzichten aangaande ICT-didactiek zijn beschikbaar? Bestaat er onderzoek naar het effect van de bepaalde didactische benaderingen op de ICT-competenties van leerlingen? Kunnen daaruit ook conclusies getrokken worden over een eventueel democratiserend effect van het ICT-onderwijs van een school (m.a.w. wordt de ongelijkheid in ICT-competenties tussen leerlingen kleiner)?

5. Participatie van leerlingen en ouders

Uit tal van beleidsnota's en adviezen inzake onderwijs blijkt dat de meeste onderwijspartners erkennen dat participatie van leerlingen en ouders geen 'randfenomeen', maar juist een cruciale dimensie is van het beleid van een school. Een participatief klimaat op school moet uiteindelijk de school als leeromgeving voor kinderen en jongeren aantrekkelijker maken en zo bijdragen aan de kwaliteit van het onderwijs.

Binnen het voorziene decretale kader geven scholen lokaal invulling aan een schooleigen participatiecultuur en ontwikkelen ze modellen aangepast aan hun pedagogisch project.

In het onderwijsveld is al veel expertise opgebouwd met concrete vormen van leerlingen- en ouderparticipatie. Niettemin leven er bij onderwijspractici nog tal van vragen waarvoor een reviewstudie op basis van beschikbaar onderzoek interessant materiaal kan aanreiken om verder te reflecteren over de weg die we in de praktijk kunnen inslaan op het vlak van participatie op school.

Volgende vragen zijn richtinggevend voor het opzetten van een reviewstudie over participatie:

- Bestaat er empirische evidentie over mogelijke 'effecten' van participatie? Meer in het bijzonder leven vragen rond een mogelijk verband tussen participatie en zgn. 'output'-indicatoren, zowel op het vlak van leerlingenprestaties als van welbevinden van leerlingen.
- Welke inzichten zijn via onderzoek al beschikbaar over de impact van een participatief schoolklimaat op de schoolcultuur, de schoolorganisatie en het algemeen onderwijskundig beleid van een school?
- Wat leert bestaand onderzoek over kritische succesfactoren van een schoolbrede participatie die de klassieke participatiedrempels overstijgt (bvb. de oververtegenwoordiging van ouders uit de middenklasse; of van leerlingen uit specifieke onderwijsvormen/studierichtingen)?
- Zijn verwachtingen van leerlingen t.a.v. participatie in de klas, resp. de school onderzoeksmatig al in kaart gebracht? Weet men in hoeverre deze verwachtingen sporen of samenhangen met meer algemene verwachtingen t.a.v. de school (bvb. als voorbereiding op verder studeren, voorbereiding op arbeidsmarkt, brede ontwikkeling)?

6. Aansluiting en samenwerking onderwijs-arbeidsmarkt

Onderwijs is een sleutelsector met een grote innovatieve kracht. Als sociale microkosmos fungeert onderwijs als een hefboom voor maatschappelijke integratie en emancipatie, als bron van duurzame economische ontwikkeling, en niet in het minst voor tewerkstelling. Een goede aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt staat al lang hoog op de agenda. Beleidsmakers staan voor de uitdaging om de structuren zinvol op elkaar af te stemmen. Maar ook scholen en hun leraren ervaren de nood om hun onderwijsaanbod en hun oriënteringsbeleid zodanig vorm te geven dat leerlingen de nodige competenties verwerven om een plaats op de arbeidsmarkt in te nemen.

Op de school- en klasvloer vertaalt de aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt zich onder meer in de vraag naar adequate leervormen. In het brede onderwijsveld wordt al geruime tijd geëxperimenteerd met vele vormen van 'werkplekleren', zowel voor leerlingen als voor leraren. Werkplekleren staat voor een leren dat gebaseerd is op ervaring, een actief en constructief proces dat plaatsvindt in een reële arbeidssituatie als leeromgeving, met de werkelijke problemen uit de (toekomstige) arbeidspraktijk als leerobject. Niet alleen de klassieke 'stage', maar ook andere leervormen horen thuis onder deze noemer (bvb. leren in gesimuleerde situaties, miniondernemingen, leerondernemingen, gebruik maken van virtuele oefenfirma ...) ⁴.

Op het terrein is reeds veel expertise verzameld. Scholen experimenteren al langer rond leren en werken (zie o.m. de projecten i.k.v. Accent op talent en de proeftuinen).

Een andere dimensie van het brede thema aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt betreft de oriëntering en de loopbaanbegeleiding van leerlingen. Verschillende onderwijspartners engageerden zich om mee te werken aan de prioriteiten uit de Competentieagenda waarvan 'een geïnformeerde studiekeuze' deel uitmaakt. Men wil daar ook op een gepaste manier het perspectief van de arbeidsmarkt inbrengen. Ook op het vlak van oriëntering en studiekeuze zijn scholen erg actief in het werken aan verbeteringen en vernieuwingen (zie bvb. projecten rond 'leren kiezen' in de proeftuinen).

Een review zou helder in kaart moeten brengen welke praktijkrelevante inzichten nu al beschikbaar zijn over de verschillende dimensies van de verhouding onderwijs-arbeidsmarkt. Zowel Vlaams onderzoek als buitenlands onderzoek dient in rekening gebracht.

Volgende vragen zijn richtinggevend voor het opzetten van de reviewstudie over de aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt:

M.b.t. werkplekleren:

- Welke gegevens en inzichten aangaande werkplekleren zijn beschikbaar? Kan de meerwaarde van werkplekleren onderzoeksmatig aangetoond worden?
- Bestaat er wetenschappelijk onderzoek naar de impact van de organisatie van stages voor leraren en van leerlingenstages op de kwaliteit van onderwijs (vooral gericht op voorbereiding op de arbeidsmarkt, motivatie en welbevinden van leerlingen, ...)? Is bekend onder welke voorwaarden stages voor leraren echt een impact hebben op hun manier van lesgeven, op schoolcultuur en schoolorganisatie?
- Wat leert onderzoek over de voorwaarden om op schoolniveau stages (of andere vormen van werkplekleren) optimaal te organiseren? Is uit onderzoek bekend wat de

⁴ Vlor, Advies over werkplekleren in onderwijs en opleiding, maart 2007.

knelpunten zijn (bvb. op het vlak van de kwaliteit van werkpleklers, de communicatie/samenwerking tussen scholen en bedrijven, de attitudes van leerlingen ...)?

- Zijn er onderzoeksgegevens beschikbaar die werkpleklers evalueren vanuit het perspectief van de bedrijven? Wat is bekend over de voorwaarden om stageplaatsen aan te bieden aan scholen, en om stages kwalitatief goed te begeleiden?

M.b.t. oriëntering van leerlingen i.f.v. de aansluiting op de arbeidsmarkt:

- Bestaat er empirische evidentie voor de effectiviteit van bepaalde maatregelen (bvb. via samenwerking scholen – bedrijfsleven) die de bedoeling hebben om financiële drempels op het vlak van studiekeuze weg te werken (zowel op het niveau van leerlingen als van onderwijsinstellingen)?
- Is er onderzoek beschikbaar waarin gepeild wordt naar de visie en de perceptie van verschillende arbeidsmarktactoren op de problematiek van leerling oriëntering?
- Zijn er evaluatiegegevens voorhanden over de impact van de sectorale initiatieven (bvb. campagnes om een bepaalde sector publiek in de kijker te zetten) op de instroom in bepaalde studierichtingen, op de waardering van een sector en van de beroepen in die sector...?

7. Afstemming van het onderwijsaanbod, didactiek en begeleiding ... op verschillende beginsituaties

Aansluiten bij de beginsituatie van de lerende is een evident principe bij het vormgeven een passend onderwijsaanbod, een aangepaste didactiek, en de begeleiding van lerenden. Nochtans ervaren onderwijspractici op dit vlak tal van hinderpalen. Interne klasdifferentiatie mag dan wel als begrip ingeburgerd zijn, de realisatie ervan op de klasvloer blijft de leraar voor veel vragen stellen. Leerlingen blijken immers op tal van vlakken sterk van elkaar te verschillen. Niet alleen hun cognitieve mogelijkheden zijn anders, ook op het vlak van leerstijlen, motivatie, spontane interesses, emotionele beleving van het schoolgaan, welbevinden, ondersteuning die leerlingen thuis krijgen (emotioneel, cultureel, onderwijskundig, materieel, ...)... wordt de leraar geconfronteerd met een complexe diversiteit aan 'beginsituaties'.

In het onderwijsveld is al veel expertise opgebouwd met concrete vormen van 'differentiatie' (in de brede zin van het woord). Niettemin leven er bij onderwijspractici tal van vragen waarvoor een reviewstudie op basis van beschikbaar onderzoek interessant materiaal kan aanreiken om te reflecteren over de weg die we in de praktijk kunnen inslaan op het vlak van differentiatie. Er is vooral vraag naar wetenschappelijke evidenties over het beschikbare instrumentarium voor concrete toepassingen rond omgaan met verschillen in de klas. In de consultaties lag de focus vooral op het didactisch handelen van de leraar als noodzakelijke voorwaarde om aan de noden van alle leerlingen tegemoet te komen.

Volgende vragen zijn richtinggevend voor het opzetten van een reviewstudie over de afstemming van onderwijsaanbod, didactiek en begeleiding op verschillende beginsituaties:

- Wat leert onderzoek over (positieve en negatieve) effecten van verschillende vormen van differentiatie?
- Wat leert de huidige stand van zaken in het wetenschappelijk onderzoek over het differentiëren binnen de klas? Welke leerpsychologische inzichten op het vlak van

differentiatie gelden vandaag in wetenschappelijke kringen? Waarover bestaat vandaag consensus op het vlak van differentiatie?

- Is er wetenschappelijk onderzoek beschikbaar over de verschillende perspectieven die men kan innemen bij het differentiëren? Bvb. leerlinggericht met de interesse als vertrekpunt; of eerder prestatiegericht met bepaalde cognitieve doelstellingen als vertrekpunt?
- Biedt bestaand onderzoek antwoorden op de vraag welke competenties leraren nodig hebben om te kunnen differentiëren (zowel als individu als als lid van een team)? Wat is in de (internationale) literatuur bekend over de meetbaarheid van 'het omgaan met diversiteit' als competentie van leraren?
- Is er onderzoek dat ingaat op het verband tussen afstemmen op de beginsituatie en de mogelijkheden van collaboratief en coöperatief leren?
- Is er wetenschappelijk onderzoek beschikbaar dat aangeeft waarom bepaalde praktijken in de ene school wel werken, en in de andere school niet?
- Is het mogelijk om op basis van bestaand onderzoek een inventaris op te stellen van wetenschappelijk gevalideerde instrumenten die toelaten de heterogeniteit in de klas in kaart te brengen?
- Welke visies bestaan er op dit ogenblik in onderzoekskringen aangaande voor- en nadelen van het onderwijs in heterogene klasgroepen (in leerniveau, naar culturele achtergrond, naar economische thuissituatie, religieuze verschillen, ...)?
- Is het mogelijk om op basis van onderzoek een overzicht te krijgen van mogelijke verklaringen voor de invloed van bepaalde achtergrondkenmerken (etnisch-culturele achtergrond, sociaal-economische situatie, gender ...) op studiekeuzes en oriëntering?

Mia Douterlungne
administrateur-generaal

Ann Demeulemeester
voorzitter